

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หมู่บ้านไร่แผ่นดินมีชื่อเรียกกันอย่างเป็นทางการว่าชุมชนบ้านบางชันซึ่งอยู่ที่ ต.บางชัน อ.ขลุง จ.จันทบุรี เหตุที่เรียกกันว่าหมู่บ้านไร่แผ่นดินเป็นเพราะหมู่บ้านแห่งนี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดิน แต่ตอกเสา สร้างบ้านอยู่กันตรงดินเลนตามแนวป่าชายเลน สัจจรกันทางเรือเป็นหลัก ประกอบอาชีพประมง ชุมชนบ้านบางชันเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อตั้งก่อนปี พ.ศ. 2410 หรือประมาณ 147 ปีมาแล้ว เนื่องจากชุมชนบางชันอาศัยอยู่บนเกาะโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ พื้นที่อยู่มีกระแสน้ำขึ้นและลง โดยสิทธิในการครอบครองที่ดินเป็นของกรมประมง และกรมป่าไม้ ดังมีคำพูดที่ว่า “น้ำขึ้นเป็นของประมง น้ำลงเป็นของป่าไม้” ความเป็นอยู่อาศัยบนผืนน้ำทะเลมาอย่างยาวนาน ถือเป็นชุมชนโบราณที่ยังคงสืบสานกิจกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่นในวิถีชีวิตชาวประมงของจังหวัดชายฝั่งภาคตะวันออกได้มาจนถึงปัจจุบันตำบลบางชันมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 64.4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 40,305 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่เกษตร 19,050 ไร่ พื้นที่ว่างเปล่าและป่าไม้ชายเลน 21,225 ไร่ มีทั้งสิ้น 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านเกาะจิก หมู่ที่ 2 บ้านโรงไม้ ซึ่งแต่เดิมเรียก “บ้านปากน้ำเวฬุ” แต่ปัจจุบันรู้จักกันเป็นอย่างดีในชื่อ “บ้านบางชัน” หมู่ที่ 3 บ้านอิเทพ หมู่ที่ 4 บ้านเทพหาหย่างหมู่ที่ 5 บ้านนากุ้ง และหมู่ที่ 6 บ้านสีลำตวน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,323 ครัวเรือน ประชากร 3,678 คน (ไทยรัฐ : 2557) แต่ละหมู่บ้านอาศัยปลูกบ้านตามป่าชายเลน และป่าโกงกางมีคลองทะเลไหลผ่านระหว่างหมู่บ้าน เอกลักษณะเฉพาะของหมู่บ้านที่น่าสนใจคือ ไปมาหาสู่กันด้วยเรือยนต์ ใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก เพราะไม่มีเส้นทางสัญจรด้วยรถยนต์ มีเพียงถนนทางเดินทางเท้าหน้าหมู่บ้านที่สนับสนุนงบประมาณการดำเนินการก่อสร้างจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้น การเดินทางไปยังชุมชนตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ใช้เส้นทางถนนสุขุมวิท-ตราด เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1358 ไปทางบ้านอ่างกระป่อง เข้าท่าเรืออ่างกระป่องก่อนเดินทางด้วยเรือยนต์ประมาณ 30 นาทีจึงถึงปากน้ำเวฬุ เข้าสู่ “หมู่บ้านไร่แผ่นดิน” ตลอดทั้งสองฟากฝั่งที่เดินเรือผ่านเป็นที่อยู่อาศัยของชาวประมงท้องถิ่นที่ปลูกเรือนอาศัยกันบนผืนน้ำทะเล ระหว่างน้ำถึงกันแบ่งพื้นที่เป็นการวางโพงวางเสี้ยนปลาในกระชังซึ่งเป็นรายได้เสริมของชาวบ้านในชุมชนตำบลบางชัน ด้วยธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมาโดยตลอด และการช่วยเหลือในการทำประมงเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว ชาวบ้านชุมชนตำบลบางชันจะมีอาชีพทางการประมงเป็นหลัก และจะสร้างรายได้เสริมด้วยการเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง ซึ่งแต่ละปีถือว่าสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และจังหวัดจันทบุรีเป็นจำนวนมาก (จันทบูรดอกหน้ด : 2559) จะเห็นได้ว่าอาชีพหลักของคนในชุมชนบางชัน คืออาชีพประมง และการแปรรูปสัตว์น้ำ รวมทั้งในปัจจุบันมีการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในชุมชน ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาชมธรรมชาติที่สวยงาม ที่กล่าวมานี้ล้วนแล้วแต่มีการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งสิ้น ถ้าไม่มีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจลดน้อยลง และเสื่อมโทรม หดไปในที่สุดได้ ป่าชายเลนนับเป็นทุนทางธรรมชาติที่มีประโยชน์หลากหลายประการต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งด้านที่อยู่อาศัย

การป้องกันและบรรเทาภัยธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำต่างๆ ให้เจริญเติบโตมาเป็นอาหารของคนในชุมชน ตลอดจนเป็นแหล่งต้นทุนในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

นอกจากนี้การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพยังตอบสนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 : 107-109) ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ความเสี่ยงในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้น และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทวีความเข้มข้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต จากปัญหาดังกล่าวแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์นี้ ประกอบด้วย เรื่องของการรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาด้านการเมืองและการบริหาร แนวทางการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางการพัฒนาที่ 2 อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ที่ระบุไว้ในแผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2560-2562) ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน : 2559) แต่เนื่องจากชุมชนบางชัน ได้รับการเรียกขานว่าเป็น ชุมชนไร่แผ่นดิน จึงมีปัญหาเรื่องของกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินทำให้การส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชายเลนไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากการที่ประชาชนบางส่วนมีความกลัวการสูญเสียที่ดินทำกินหากมีพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ กรณีศึกษาชุมชนบางชัน เพื่อให้ได้ข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบางชันไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางชั้น จังหวัดจันทบุรี จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1-6
2. ขอบเขตด้านประชากรในการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะประชาชนใน 6 หมู่บ้าน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางชั้น จำนวน 3,678 คน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย
 - ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การเข้าร่วมอบรม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป้าชายเลน
 - ตัวแปรตาม ใช้แนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 : 6) คือ
 - การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
 - การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
 - การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการ
 - การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
4. ขอบเขตด้านเวลาทำการศึกษาระหว่าง มี.ค. 2559 – ก.พ. 2560

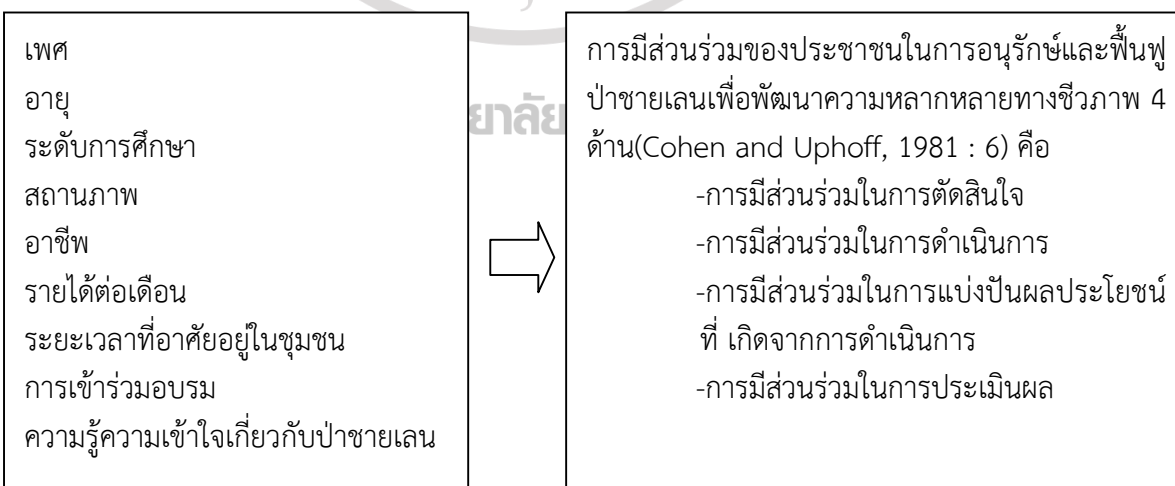
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป้าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ
2. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป้าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ
3. ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป้าชายเลนเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

IV

DV

สมมติฐานการวิจัย

1. ประชาชนที่มีเพศต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
2. ประชาชนที่มีอายุต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
4. ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
5. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
6. ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
7. ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
8. ประชาชนที่เข้าร่วมอบรมต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน
9. ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่างกัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี